

Végh Enikő

AZ ÖNIGAZGATÁSI ÁLTALÁNOS AKTUSOK NYELVEZETE

NÉHÁNY ELŐZETES MEGJEGYZÉS

Az öniszgatási általános aktusok nyelvzetének tanulmányozása és elemzése sokrétű, összetett feladat, amely folyamatos munkát, valamint a nyelvészek és jogászok szoros együttműködését igényli. Minden olyan elemzés, amely e két lényeges feltétel kielégítése nélkül történik lényegében csak részleges, pillanatnyi helyzetképet nyújthat, illetve nem foglalja magába egyidejűleg a nyelvész és a jogász hozzáállását. A jelen elemzés is tehát, mivel nem készült a két említett feltétel teljes kielégítésével, szükségszerűen mellőzi az általános érvényű és átfogó értékelések kimondásának lehetőségét. Az említetteken kívül, általános érvényű következtetések levonását nagyban nehezítette az a körülmény is, hogy az elemzés szerzőjének nem állt rendelkezésére olyan adat, amely bizonyossággal utalna a magyar nyelven íródott öniszgatási általános aktusok számára, így a feldolgozott forrásanyagot, kiválasztási módját és mennyiségét illetően nem tekinthetjük mintának.

Elemzésünk tárgyául, a következő forrásanyagot használtuk:

1. Öniszgatási egyezmény a dolgozók munkájának társításáról a GRAĐA-MONT munkaszervezetben, Kishegyes, 1977. dec.
2. A kishegyesi GRAĐA-MONT munkaszervezet STATÚTUMA, GRAĐA-MONT Épületipari felszerelések gyára, Kishegyes, 1977., dec.
3. Szabályzat a munkaviszonyról, GRAĐA-MONT Épületipari felszereléseket sorozatban gyártó vállalat, Kishegyes, 1978., jan.
4. Öniszgatási megegyezés a FADIP munkaszervezetbe való társulásról, Becse, 1979.
5. Öniszgatási megegyezés a közös szolgálatok munkaközösségében dolgozó munkások munkájának társításáról, FADIP, Becse, keltezés nélkül.
6. Öniszgatási megegyezés a dolgozók munkájának társításáról, Zen-

- ta itextilipari vállalat, Tkanina társulómunka-alapszervezet, Zenta, 1977., dec.
7. A munkaszervezetbe való társulásról szóló öngazgatási megegyezés, Zentai textilipari vállalat, Zenta, 1977., dec.
 8. A munkaviszonyról szóló szabályzat, Zentai textilipari vállalat, Zenta, 1978., aug.
 9. Öngazgatási megegyezés a munkaszervezetbe való társulásról, Október 8., Egységes közép- és középfokú hivatásirányú oktatási és nevelési központ, Zenta, 1979.
 10. A munkaviszonyról szóló szabályzat, Standard, Településrendezési központ, Ada, 1978., dec.
 11. Öngazgatási megegyezés a kanizsai METAL teljes felelősségű fémmegmunkáló munkaszervezet dolgozói munkájának társításáról, Kanizsa, 1981., júl.
 12. A kanizsai METAL teljes felelősségű fémmegmunkáló munkaszervezet Szabályzata a munkaviszonyról, Kanizsa, 1982., feb.
 13. Öngazgatási megegyezés a munka és az eszközök Potisje Szerszámgépgyár és Öntödék Ada munkaszervezetbe való társításáról, Ada, keltezés nélkül.
 14. Öngazgatási megegyezés a dolgozók munkájának a társulómunka-alapszervezetben való társításáról, Severna Bačka, Postaforgalmi munkaszervezet, Subotica, 1980., okt.
 15. Severna Bačka Postaforgalmi munkaszervezetbe társult TT-forgalmi Tmasz Telekomunikacije alapszervezet Alapszabályzata (átdolgozott szöveg), 1980. okt.
 16. Öngazgatási megegyezés a dolgozók munkatársításáról a temerini Union gabonafeldolgozó és pékség társult munka alapszervezetében, Temerin, 1977.
 17. A temerini KOOPERANT mezőgazdasági szolgáltatásokat nyújtó kooperánsok alapszervezetének STATUTUMA, Temerin, 1979., márc.
 18. A dolgozók munkaviszonyairól, fegyelmi és anyagi felelősségéről szóló szabályzat, Agrocoop — Petófi M. Sz. Mezőgazdasági birtoka, Temerin, keltezés nélkül.
 19. A szabadkai November 29. húsarúgyár társulásról szóló öngazgatási megjegyzése, A November 29. húsarúgyár Hivatalos Lapja, Szabadka, 1980. szept. 16., 1. szám.
 20. A munkaközösség és a társult munkaszervezet egymás közötti viszonyait meghatározó öngazgatási megegyezés, Subotica Közművesítő Munkaszervezet, Szabadka, keltezés nélkül.
 21. Öngazgatási megegyezés a társult munkaszervezetek és a Közös kommunális szolgálatok intézete egymás közötti viszonyáról, Városrendezési, Lakásgazdálkodási, Közművesítési társult vállalat, Szabadka, 1975., máj.
 22. Öngazgatási megegyezés a dolgozók munkájának társításáról a zentai Moša Pijade Középfokú hivatásirányú oktatási és nevelési alapszervezetben, Zenta, 1979.

23. Öngazgatói megegyezés a munkaszervezetbe való társulásról, Bačka Mezőgazdasági-élelmiszeripari munkaszervezet, Bácsstopolya, 1979.
24. A munkaviszonyról szóló szabályzat, a topolyai Mezőgazdasági Élelmiszeripari Munkaszervezet Kooperácija Tmasz, Bácsstopolya, 1981.
25. Öngazgatói megegyezés a munkaközösség dolgozói és az alapszervezetek dolgozói egymásközi jogairól, kötelezettségéről és felelősségéről, Protein Tmasz, Živinostok Tmasz; Kooperáció Tmasz; Dózsa György Tmasz és Njegoševo Tmasz, keltezés nélkül.
26. A Palma-Parkovi i rasadnici Társultmunka-alapszervezet dolgozóinak Munkaviszonyról szóló szabályzata, Szabadka, 1978.¹

A felsorolt öngazgatói általános aktusok jogszabályait kizárólag a jogi kifejezések helyes használatának szemszögéből vizsgáltuk, azok alkotmányossága és törvényessége ezúttal nem képezi tanulmányunk tárgyát.

A NYELV SZEREPE A JOGSZABÁLYALKOTÁSBAN

1. A társadalmi valóság, a gondolat és a nyelv viszonya

A nyelv a gondolat kifejezőjeként a társadalmi kapcsolatok kialakulásának és fejlődésének nélkülözhetetlen kelléke. A nyelv a társadalmi felépítmény jeles kategóriája, kialakulását és fejlődését döntőleg befolyásolják az adott élet- és munkakörülmények, valamint a gazdasági és nemzeti sajátosságok. A társadalmi valóság a gondolat közvetítésével jut el a nyelvbe, a nyelv tehát a társadalmi valóságtól függően alakul és változik. Minél fejlettebbek a társadalmi viszonyok, annál fejlettebb az adott társadalom nyelve is.

A társadalmi valóság, a gondolat és a nyelv viszonya nem egyirányú. A nyelv lényegesen visszahat a gondolatra, hozzájárul vagy gátolja fejlődését, tehát kerékkötője vagy előmozdítója az új valóság, az új társadalmi viszonyok kialakulásának. A nyelvnek tehát dialektikus alkotóereje van.² Ebből következik, hogy a nyelv magába foglalja a társadalmi élet szabályait, túlszárnyalja az egyén gondolatvilágát és társadalmi jelleget ölt. Amennyiben a nyelv nem követi időben és a sajátosságainak megfelelően a társadalmi viszonyok változásait, az említetteken kívül, visszahúzó hatása közvetlenül érzékelhető az adott társadalom és nép kultúrájában.

2. A jogszabályalkotás nyelvhasználata

A nyelvészek általában beszéd-, vizuális és írott nyelvről beszélnek. A beszédnyelvet hangokkal fejezzük ki, hallással érzékeljük és a nyelv alapvető, legtokéletesebb megjelenési formájának tartjuk. A vizuális nyelv arcjátékból, mozdulatokból és konkrét helyzetekből tevődik össze, látás

által érzékeljük. Az írott nyelvet túlnyomóan írásban, ritkábban matematikai képletekben vagy ábrákban találjuk.³

A jog fejlődése során a nyelv mindhárom megjelenési formájával találkozunk, míg ma a jogszabályok alkotásában az *írott nyelvnek van döntő szerepe*. Összevetve az írott és beszédnyelvet, az utóbbi előnye a közvetlen kapcsolat megteremtése, a hanglejtés és a vizuális nyelv kapcsolódása (mindkettő nagyjelentőségű a mondanivaló értelmének kialakításában) valamint a gondolatoknak a jelenben történő kinyilvánítása. Ezzel szemben az írott nyelv előnye a gondolat tartósítása, széles körű átvitele (térben és időben korlátlanul) és megismételhetősége.⁴ E tulajdonságai jóvoltából kapott az írott nyelv döntő szerepet a fejlett társadalom jogalkotásában.

Az írásban történő jogszabályalkotás követelményei a tömör, világos, rövid, szabatos és pontos megfogalmazás. A megfogalmazásnak teljes egészében fednie kell a gondolatot, a gondolatokat kifejező mondatoknak teljeseeknek, értelmeseeknek és érthetőeknek kell lenniük. Természetesen nem könnyű feladat a felsorolt követelményeket kielégíteni, amiről egyébként gyakran tanúskodik egy-egy jogszabály (állami vagy öngazgatási alanytól egyaránt) két vagy ennél is különböző értelmezése. Nem szorulnak külön magyarázatra az ilyen jogszabály alkalmazásában felmerülő nehézségek, jogviták. Jogászaink zöme munkája során találkozott, vagy maga is alkotott ilyen jogszabályt. Példaként említjük a következő jogszabályokat, amelyek megfogalmazásából kiviláglik, hogy nem tesznek eleget a felsorolt követelményeknek:

„A munkaeszközökkel és ügykezeléssel kapcsolatban melyet a dolgozók irányítanak, azokra közvetlen használati joguk van és rendelkeznek ezekkel:

- az alapeszközökkel a munkafolyamatban (a kár értékének leírásával) előkészítésben a funkción (ideiglenes használatra való adás, leírás)
- a forgóeszközökkel, a munkafolyamatban (tartalékalap és segédanyagok és mások).

Az eszközök használása és velük való rendelkezés természetüktől függ.”⁵

„A nyilvános pályázaton résztvevőket, akiket nem választottak meg az egyszemélyi ügyvezető szerv funkciójának ellátására, a választás végrehajtása napjától legtöbb 10 napos határidőben értesíteni kell a választásról azzal, hogy el kell juttatni az egyszemélyi ügyvezető szerv megválasztásáról és kinevezéséről szóló határozatot is, tájékoztatva őket arról, hogy amennyiben úgy tartják, hogy a pályázatot nem vezették le az előírásoknak megfelelően, vagy a megválasztott jelölt nem tesz eleget a pályázatban kért feltételeknek, joguk van kifogásolást benyújtani.”⁶

Az első példában a jogszabály értelmetlen, a felkínált szövegezés megbontotta a gondolat egységét, kételyeket támaszt a fogalmak terjedelmét és egymás közötti viszonyát illetően, helytelenül használja és kapcsolja a köznyelv és a szaknyelv kifejezéseit. Ismeretes, hogy a munkaeszközö-

ket az adott jelentésben nem irányítjuk, hanem igazgatjuk (a munkaeszközöket lehet irányítani is, ha ezt rendeltetésük megengedi, pl. az emelődarut), míg az ügykezelés irányítható ugyan, de elképzelhetetlen a munkások használati joga az ügykezeléssel vagy az ügykezelésen. Az utóbbinál valószínűleg nemcsak terminológiai, hanem fogalomzavar is fennáll. Az adott példával kapcsolatosan még csak annyit jegyeznénk meg, hogy a munkásoknak a társadalmi eszközökön *használati, igazgatási és rendelkezési* joguk van (korišćenje, upravljanje i raspolaganje društvenim sredstvima — lásd a társult munka törvényének 227. szakaszát).

A második példa, a terminológiai pontatlanságoktól eltekintve, jellemző a terjengős, körülírással, nehézkes jogszabály-fogalmazásra, többszörösen bővített mondatban igyekszik kifejezni mondanivalóját. Ez természetesen megnehezíti a jogszabály megértését és alkalmazását, sőt nem ritkán értelmetlenné teszi, vagy kételyeket támaszt a közbeékelte mondat tartalmi terjedelméről illetően. Habár a jogszabály alkotásában nincsenek külön statisztikai szabályok és a jogszabály stílusát lényegében a normatív aktus fajtája, valamint az adott társadalom műveltségi szintje határozza meg, a stílus nem veszélyeztetheti a jogszabály érthetőségét, tömörségét és következetességét. Ismeretes ugyanis (az irodalomban és a jogalkotásban egyaránt), hogy a képzettség mennyire kihat a kifejezésmódra, a stílusra. A képzetlenebb ember hajlamosabb a tömör stílusra, míg a kevésbé képzett vontatottan és nehézkesen fogalmaz.⁷

A jogszabályalkotásban nagy szerepe van az írásjelek használatának (vessző, ékezet stb.). Az írásjelek ugyanis megváltoztathatják a jogszabály értelmét, a jogszabály a kívánttól eltérő jelentést nyer. Az írásjelek pontos használatának követelménye tehát változatlanul fennáll a római jogtól a mai napig.

Visszatérve az idézett jogszabályhoz, terminológiai szempontból a következő észrevételeket tehetjük. A funkciót, tisztiséget, nem láthatjuk el, ahogy ez a szövegben áll, hanem *tisztiséget töltünk be* vagy *tisztiséget viselünk* esetleg *tisztiséget végzünk*. Az adott jogszabály értelméből kiindulva, amennyiben azt helyesen értelmeztük, a harmadik lehető megoldás a leghelyesebb. Az öngazgatási általános aktusban használt terminológia valószínűleg a szerbhorvát „vršenje funkcije” tükörfordítása. Ilyen fordítással találkozunk már a következő terminusnál is. Tudniillik, a „választás végrehajtása” kifejezés a szerbhorvát „(od) izvršnog izbora” szó szerinti fordítása, helyesen a *jelölt megválasztása, kiválasztása*, illetve, az adott esetben a szöveg helyesen így hangzana: „a választás megejtésétől számított . . .”. Az elemzett szöveg az „egyszemélyi ügyvezető szerv megválasztásáról és kinevezéséről szóló határozatról” beszél. Itt valószínűleg arról van szó, hogy az érdekelteket, tehát a többi pályázót, értesítik a *döntésről* (o odluci o izboru kandidata), míg a „határozat” kifejezés az adott esetben az írott egyedi öngazgatási aktust jelenti. A szerbhorvát kifejezés „odluka o izboru kandidata” lehet tehát „*döntés a jelölt megválasztásáról*”, de lehet „*határozat a jelölt megválasztásáról*” is, attól függően, hogy mit szeretnénk kifejezni, vagyis mire vonatkoztatjuk, az ak-

tusra-e vagy a jogcselekményre. A szövegben megtalálható a „pályázatban kért feltételek” kifejezés is. Törvényfordításainkban szintén megtalálható ez a kifejezés, mint a szerbhorvát „uslovi konkursa” magyar nyelvű megfelelője. Ezzel kapcsolatban említést érdemel a következő megkülönböztetés: a pályázat feltételeket szab, azok tehát pályázati követelmények. Ezért helyesebb volna az adott vonatkozásban az „*eleget tesz (vagy nem tesz eleget) a pályázati követelményeknek*”, illetve „*kiegélíti (vagy nem elégíti ki) a pályázati követelményeket*” kifejezéseket használni.

A rendelkezésünkre álló öngazgatási általános aktusok zöme eredetileg nem íródott magyar nyelven, hanem a megfelelő szerbhorvát nyelvűek fordítása. Erről tanúskodik a tükörfordítás, a szerbhorvát nyelvre jellemző mondatszerkesztés, valamint a szakkifejezések téves fordítása és értelmezése. Ez nagyszámú öngazgatási aktusnál megváltoztatta a jogszabály értelmét (néhány aktusnál a jogszabály valódi értelmét csak a szerbhorvát nyelvű aktussal való összevetés után tudtuk megállapítani), vagy rendkívül megnehezíti az alkalmazását, nem beszélve arról, hogy a téves nyelvhasználat és a téves, illetve nem megfelelő szakkifejezések megkérdőjelezhetik az adott jogszabály vagy öngazgatási általános aktus alkotmányosságát és törvényességét. A helyes nyelvhasználat jelentőségét tetőzi az a tény is, hogy mind a szerbhorvát, mind a magyar nyelven íródott öngazgatási általános aktus hiteles szöveg, Vajdaság SZAT Alkotmánya 233. szakaszának értelmében. Ha a két aktus között nyelvi okokból eltérés mutatkozik, lévén mind a két szöveg hiteles, az a dolgozók különböző jogi helyzetét eredményezi, ami, mint ismeretes, alkotmányellenes.

3. A szakterminológia használata az öngazgatási általános aktusokban

Az elmondottakból kivüláglík, hogy a jogszabályokban általában, így az öngazgatási általános aktusokban is, kétféle kifejezést különböztetünk meg: 1. a köznyelvi kifejezéseket és a 2. szakkifejezéseket, szakterminológiát.

Ha az öngazgatási általános aktusban egy kifejezést vagy mondatot ugyanolyan értelemben használunk, mint a köznyelvben, az adott kifejezés vagy mondat mindennapi, köznyelvi (vulgáris) jelentéséről van szó. Példáinkból megállapítható, hogy a jogszabályokban a kifejezések zöme ez utóbbi csoportba tartozik. A jogszabályba foglalt köznyelvi kifejezésnek nem lehet helyi jelentése, a kifejezés ilyen jelentése lehetetlenné tenné az adott jogszabály széles körű alkalmazását. Amennyiben a jogszabály alkotója a köznyelvi kifejezésnek az általánosan elfogadott jelentésétől eltérő jelentést kölcsönöz, köteles megadni a kifejezés új jelentését (pl. a szűkebb család fogalma a köznyelvben tágabb, mint a jogszabályokban, ezért a jogszabály az adott jogszabályzás szükségleteiből kiindulva meghatározta az említett fogalom új jelentését).

A jogszabályalkotásban külön nehézséget jelentenek a köznyelv ún. diffúz kifejezései. Ezekre a kifejezésekre jellemző, hogy jelentésük a szövegkörnyezettől függően változik. Ilyen kifejezések például a jelentéktelen kár, a súlyos testi sérülés, a tetemes kár, a nehéz munka stb. Ha a jogszabály tartalmaz ilyen kifejezéseket, jelentésüket elsősorban a jogszabály céljából állapíthatjuk meg. A joggyakorlatban a jogszabályban használt diffúz kifejezések jelentésének zöme szabványosult.

A köznyelvben ismeretesek a homonimák és szinonimák. Homonimáról van szó, ha a kifejezésnek két vagy több jelentése van. A jogszabályzásban a homonimák használatánál két helyzet lehetséges. A jogszabály megtarthatja a homonima össz köznyelvi jelentését, vagy csak néhányat, de kölcsönözhet neki, az adott jogszabály szükségleteire, a köznyelvi mellett, újabb jelentést. Ilyen kifejezés például az amortizáció. Eddig három jelentése ismeretes. A homonima jelentésének megállapításához a jogszabály értelmi és mondattani elemzése szükséges. A szinonimáknál több kifejezésnek egy a jelentése. Míg az irodalmi szövegekben a szinonimák a szöveget változatossá teszik, a jogszabályokban zavart keltenek, kételyt támasztanak szinonim jelentésüket illetően, így kerülendő a használatuk.

Jogszabályalkotáskor elsődleges a szakkifejezések szerepe. Szakkifejezésen a köznyelv azon kifejezéseit értjük, amelyeket a jog külön jogi jelentéssel és tartalommal ruház fel. A szakkifejezések megalkotása a nyelv szabályaival és szellemével összhangban történik, jogi jelentésüket, értelmüket a jogpolitika határozza meg.

A szakkifejezések ismerete nélkülözhetetlen kelléke a jogszabályozásnak. Ismeretük jelentősége egyenrangú a szabályzandó társadalmi viszony ismeretével. Amennyire lehetetlen az adott társadalmi viszony megfelelő jogi szabályozása a szabályzandó társadalmi viszony alapos ismerete nélkül, annyira lehetetlen a megfelelő jogszabály megalkotása is a szakkifejezések hiányos ismeretével.

A felhasznált forrásmunkákban sok példát találtunk a szakkifejezések helyes és helytelen használatára egyaránt, valamint olyan jogszabályokat is, melyekben körülírással kísérelték meg helyettesíteni a szakkifejezést. Az alábbi példák csak kis része a kiválasztott, helyesbítést igénylő szakkifejezéseknek.

1. A forrásmunkák egy részében az *önigazgatási általános aktus* kifejezés helyett az *önigazgatási általános ügyirat*⁸ vagy *önigazgatási általános okirat* kifejezést használják. Az 1974-ben hozott alkotmányokban általánosan elfogadott az első kifejezés. Az okirat kifejezés a szerbhorvát „isprava, dokument” kifejezésnek felel meg, míg az ügyirat a „spis, akt” (elsősorban „sudski akt”) magyar nyelvű megfelelője.

2. Ugyanabban az öngazgatási általános aktusban találjuk a következő megszöveget:

„Az Alapszervezet a munkaviszony megteremtése utáni szükségletét nyilvános pályázat, illetőleg hirdetés közzétételével elégíti ki, amit a nyilvános tájékoztatás eszközeinek útján végez” (10. szakasz).

A munkaviszonnal kapcsolatos szakkifejezések: *a munkaviszony létesítése, a munkaviszony megkötése, a munkaviszonyba állás*. A munkaviszony megteremtése kifejezés nem ismeretes. Az idézett jogszabály céljából és tartalmi elemeiből kiindulva tulajdonképpen az új munkaerő alkalmazási módját szabályozza bonyolult, a nyelv szellemétől idegen megfogalmazásban. Valószínűleg tükörfordításról van szó, így történhetett meg a téves kapcsolás is a nyilvános tájékoztatási eszközök szerepét illetően. Tudniillik az adott megfogalmazásban nem világos, mit végez az alapszervezet a nyilvános tájékoztatási eszközök útján, a pályázat, illetve a hirdetés közzétételét, vagy az adott szükséglet kielégítését. A „*potrebu za zasnivanjem radnog odnosa*” szerbhorvát kifejezést A munkaviszonyról szóló vajdasági törvény magyar nyelvű szövege a következőképpen fordította: „*más munkásokkal való munkaviszony létesítése iránti szükséglet*”. Ebből a szövegezésből kiindulva, habár nehézkes, az idézett jogszabály így hangzana: „Az Alapszervezet munkaviszony létesítése iránti szükségletét nyilvános pályázat, illetve hirdetés útján teszi közzé a nyilvános tájékoztatási eszközökben.”

3. Az egyik öngazgatási aktusban a következőt találtuk: „A munkaszervezet *cégneve: Metal*⁹, míg egy másik aktus szerint „A kooperánsok alapszervezetének *cégjeként Kooperant*¹⁰ a *harmadik cégszövegről* beszél¹¹, a legtöbb öngazgatási aktus azonban a cég kifejezést használja. A társult munka törvényének 416. szakasza értelmében a cég az a név, amely alatt a munkaszervezet tevékenységét végzi, a gazdasági tevékenységet végző alapszervezetnek pedig elnevezése van. A *cég, cégszöveg és cégnév* kifejezések szinonimák, jelentésük azonos, tehát mind a három *szakkifejezés* használata helyes. A szakkifejezések egységesítése céljából azonban jó volna a lehető szakkifejezések egyikét általánosan elfogadni. A cégjegyzék kifejezés más fogalmat fed (a bírósági cégjegyzékbe jegyzik be a társult munka szerveit), használata az idézett szövegben nem csak terminológiai hiba.

4. A szakkifejezések mellőzéséről tanúskodik a következő jogszabály:

„A dolgozó felel a károkért, amelyeket *akarattal* követett el, vagy *túlzott figyelmetlenségből*”¹²

Az idézett jogszabály a köznyelv kifejezéseit használja, ezek azonban nem szakkifejezések. A jogszabály helyes megfogalmazása a következő: „A dolgozó felelős a károkért amelyeket *szándékosan* vagy *súlyos gondatlanságból* követte el.”

A „*felel*” kifejezés helyett a „*felelős*” kifejezés a helyes, az „*akarattal*” megfelelő szakkifejezése a „*szándék*”, a „*túlzott figyelmetlenség*” pedig „*súlyos gondatlanság*”.

5. Az előzőleg idézett öngazgatási általános aktusban találjuk ezt a jogszabályt is:

„Az értesítés a választás megtörténéséről tartalmazza a *tanulmányot* és azt is, hogy a jelöltnek joga van áttanulmányozni a választásról szóló anyagot, a Munka Szervezet Munkás Tanácsához átadhat követelményt

a jogai megvédése céljából, ha úgy érzi, hogy megsértették a Társult Munka dolgozójává válási jogát, vagy a megválasztott dolgozó nem felel meg a követelményeknek és *tanulást* arról, hogy a követelmény átadására mennyi a határidő.”¹³

A használt szakkifejezések megtárgyalására szükséges időznünk A munkaviszonyról szóló törvény 14. szakaszát:

„Az alapszervezet illetékes szerve köteles a nyilvános pályázatra illetve a hirdetésnyre vonatkozó jelentkezés határidejének lejártától számított 30 napon belül határozatot hozni a megjelentetett nyilvános pályázatot illetve hirdetményt illetően, ha a törvény másként nem rendelkezik, és a határozat meghozatalától számított 10 napon belül értesíteni a nyilvános pályázat illetve hirdetmény minden résztvevőjét a döntésről, felhívva a figyelmét arra, hogy joga van áttanulmányozni a nyilvános pályázattal illetve hirdetménnyel kapcsolatos anyagot, és hogy jogai védelmére, ha úgy tartja, hogy megsértették őket, kérelmet terjesszen elő.”

Összehasonlítás céljából idézzük az említett törvény megfelelő szerbhorvát szövegét is:

„Nadležni organ u osnovnoj organizaciji dužan je da, u roku od 30 dana roka za podnošenje prijave na javni konkurs odnosno oglas doneše odluku po objavljenom javnom konkursu odnosno oglasu, ukoliko zakonom nije drukčije utvrđeno, i da u roku od 10 dana od dana donošenja odluke obavesti svakog učesnika javnog konkursa odnosno oglasa o odluci, sa poukom da ima pravo da razmotri materijale u vezi sa javnim konkursom odnosno oglasom i da uložiti zahtev za zaštitu prava, ako smatra da je njegovo pravo povređeno.”

Az idézett öngazgatási általános aktus „tanul ágról” beszél, valószínűleg a szerbhorvát „pouka” kifejezés tükörfordításaként. A „*pouka*” kifejezés megfelelő magyar kifejezése az „*utasítás*”, a „*pouka o pravnom leku*” kifejezés pedig magyarul „*jogorvoslati utasítás*”. A „*pouka*” kifejezés lehet magyarul „*kioktatás*” is. Ez a jelentés világlik ki a példaként felhozott öngazgatási jogszabály zárórészből is.

A szerbhorvát „*zahtev za zaštitu prava*” kifejezést magyarul a törvényben a „*kérelem a jogok védelmére*” szövegezésben találjuk, míg az öngazgatási általános aktusban az követelmény a jogok megvédése céljából”. A „*zahtev za zaštitu prava*” kifejezés magyar megfelelője a „*jogvédelmi igény*”, tehát az a dolgozó, aki úgy tartja, hogy megsértették jogaiban, jogvédelmi igényt nyújthat be.

6. Az egyik, már idézett, öngazgatási aktusban a következő olvasható:

„Harmadik személyekkel való *jogi kapcsolatokban* a kooperánsok alapszervezete . . . stb.”¹⁴

A jogszabály értelméből kiviláglik, hogy a szerbhorvát „*pravni odnos*” kifejezésről van szó. Ennek magyar megfelelője a „*jogi viszony v. jogviszony*” kifejezés. A „*pravni posao — poslovi*” kifejezés viszont nem jogi dolgok vagy munkák, ahogy ezt néhány aktusban találjuk, hanem „*jogügyletekről v. jogi ügyletekről*” van szó.

Az említett néhány példa csak kis része a feldolgozott témának, jelen-

tőségük azonban utal a jogszabályozáson dolgozó jogászainak állandó képzésének szükségességére. A feldolgozott öngazgatási általános aktusok zömének jogi nyelvezete nem kielégítő, túlnyomó részük, tükörfordítás, a magyar nyelv szabályaitól és szellemétől údegen mondatszerkesztéssel. Ez sok helyen eltorzította vagy megváltoztatta a jogszabály értelmét, sőt gyakran értelmetlenné és érthetlenné tette. A gyakorló jogászok előtt ismeretes, milyen bonyodalmat okozhat egy ilyen jogszabály alkalmazása. Az adott megállapítással kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a szerbhorvát nyelven íródott jogszabályok zömének nyelvezete szintén nehézkes, terjengős, darabos. Részben ennek tudhatók be a fordítások nyelvezetére vonatkozó megjegyzéseink egy része.

A szakkifejezések használatával sem lehetünk teljesen elégedettek. Az ismert szakkifejezések használata helyett az öngazgatási aktusok egy részében körülírással fejezik ki a mondanivalót, ami a szakkifejezések hiányos ismeretére utal. Az ilyen jogszabályok szövege nehézkes, hosszú, döcögős, sokszor értelmetlen és nem tesz eleget a jogi nyelv követelményeinek. Nem ritka a szakkifejezések téves használata sem. Az ilyen esetekben, a téves szakkifejezés miatt, a kívánt jogintézmény helyett egy másik jogintézménnyel állunk szembe. A nem kívánt következmények ismeretesekek.

A jogszabályalkotás a jogász munkakörében a legösszetettebb, legnehezebb és legfelelősebb feladat. Sikeres végzéséhez nemcsak a társadalmi viszonyok nagyfokú ismerete szükséges, hanem a nyelv, a szakkifejezések és a jogszabályozás technikájának kiváló ismerete is. Ezek elsajátítása tehát minden jogszabályalkotással foglalkozó jogász elsődleges feladata.

Jegyzetek

¹ A felsorolt címszavakat az eredetihez híven másoltuk át.

² Vuković dr. Mihajlo: Normiranje pravnih propisa. Informator, Zgb., 1966, 50—52. oldal

³ Zečević dr. Miodrag: Proces stvaranja opštih akata, Privredni pregled, Bgd., 1978., 33. oldal.

⁴ Vuković dr. Mihajlo, idézett mű, 52. oldal.

⁵ A forrásmunkák jegyzékében a 16. címszó 10. szakasza.

⁶ A forrásmunkák jegyzékében a 10. címszó 32. szakaszának 2. bekezdése.

⁷ Zečević, dr. Miodrag, idézett mű, 39. oldal.

⁸ A forrásmunkák jegyzékében a 8. címszó 3. szakasza.

⁹ A forrásmunkák jegyzékében a 11. címszó 9. szakasza.

¹⁰ A forrásmunkák jegyzékében a 17. címszó 2. és 4. szakasza.

¹¹ A forrásmunkák jegyzékében a 13. címszó 2. szakasza.

¹² A forrásmunkák jegyzékében a 2. címszó 6. szakaszának 3. bek.

¹³ Lásd az előző pontot, 26. szakasz, 2. bek.

¹⁴ A forrásmunkák jegyzékében a 17. címszó 3. szakasza.

Rezime

Jezik samoupravnih opštih akata

U ovom radu izvršena je analiza pravnog jezika 26 samoupravnih opštih akata organizacija udruženog rada pisanih na mađarskom jeziku. Pri tom je posvećena posebna pažnja analizi upotrebe pravnih termina na mađarskom jeziku.

S obzirom da se raspolagalo sa relativno malim brojem samoupravnih opštih akata, koji se ni po broju ni po načinu odabira ne mogu smatrati uzorkom, viđenja i ocene date u radu, nužno nisu obuhvatna, celovita i opšta već se zasnivaju na pojedinačnim primerima.

Poznato je da u svakom pravnom propisu, tako i u samoupravnim opštim aktima razlikujemo dve grupe izraza: 1. izrazi narodnog (vulgarnog) jezika, i 2. pravnu terminologiju. U prvom slučaju određen izraz ili rečenica u pravnom propisu ima identično značenje kao i u narodnom jeziku, dok u drugom slučaju pravo izrazu narodnog jezika daje posebno pravno značenje i sadržinu. Uočljivo je, da većina izraza u pravnim propisima uopšte, dakle i u samoupravnim opštim aktima, pripada prvoj grupi, ali je za pravno normiranje poznavanje pravne terminologije i njena pravilna upotreba neophodna.

Polazeći od uloge i značaja jezika i terminologije u pravnom normiranju, pravni jezik velike većine analiziranih samoupravnih opštih akata na mađarskom jeziku nije zadovoljavajući. Radi se pretežno o doslovnim, mehaničkim prevodima sa srpskohrvatskog jezika, često protivno pravilima i duhu mađarskog jezika (red reči, konstrukcija rečenice i drugo). U ne malom broju slučajeva time je promenjeno značenje pravne norme ili je ono postalo nerazumljivo. Upotreba pravne terminologije na mađarskom jeziku u proučenim samoupravnim opštim aktima takođe nije u potpunosti zadovoljavajuća. U jednom broju samoupravnih opštih akata ne koriste se odgovarajući pravni termini već se opisno daje njihova sadržina, što nesumnjivo upućuje na njihovo nedovoljno poznavanje. Naravno, u slučaju prevoda, ukoliko ni srpskohrvatski tekst nije imun od teških, dugačkih i složenih formulacija (što je inače prisutno našem pravnom normiranju), oni će sadržavati sve negativne strane takvog stila i jezičke konstrukcije.

U aktivnosti pravnika pravno normiranje je nesumnjivo jedno od najstrožijih, najtežih i najodgovornijih poslova. Za njegovo uspešno vršenje neophodno je ne samo vrsno poznavanje društvenih odnosa, već i dobro poznavanje jezika, pravne terminologije i pravne tehnike. Sadašnje stanje u samoupravnom normiranju na mađarskom jeziku ukazuje na potrebu kontinuirane aktivnosti na obučavanju i osposobljavanju kadrova u samoupravnim organizacijama i zajednicama koje se bave poslovima normiranja i prevođenja samoupravnih opštih akata.

Resumee

Die Sprache der Selbstverwalterischen allgemeinen Aktenstücke

In dieser Arbeit wurde die Analyse der Rechtssprache von 26 selbstverwalterischen allgemeinen Aktenstücken der vereinigten Arbeitsorganisationen — die in ungarischer Sprache geschrieben waren — bearbeitet.

Angesichts der Tatsache, dass nur verhältnismässig wenige selbstverwalterische allgemeine Aktenstücke zu Verfügung standen, die sich weder nach der Zahl, noch nach dem Inhalt als Muster angesehen werden können, können die Wahrnehmungen und Urteile die in der Arbeit gegeben sind, nicht als allgemein-gültige, vollkommene betrachtet werden. Sie beruhen auf Einzelfällen.

Es ist wohl bekannt, dass man in jedem juristischen Aktenstück zwei verschiedene Arten von Ausdrücken unterscheiden kann. 1. Die Ausdrücke der alltäglichen (vulgären) Sprache und 2. die juristische Terminologie. Im ersten Falle ist der bestimmte Ausdruck oder Satz im Aktenstück gleichbedeutend, wie in der Sprache des Volkes, im zweiten Falle jedoch gibt das Recht dem Ausdruck speziellen Sinn und Inhalt. Es ist festzustellen, dass die Ausdrücke in den juristischen sowie selbstverwalterischen Aktenstücken meistens der ersten Gruppe entsprechen, aber für die rechtliche Normierung ist die Kenntnis und der entsprechende Gebrauch der juristischen Terminologie obligatorisch.

In Anbetracht der Rolle und der Bedeutung der Sprache und der Terminologie, in der juristischen Normierung, ist es festzustellen, dass die juristische Sprache in der Mehrheit der analysierten Aktenstücke, nicht zufriedenstellend ist. Es handelt sich meistens um wörtliche, mechanische Übersetzungen aus der serbo-kroatischen Sprache, die oft den Normen und dem Sinn der ungarischen Sprache nicht entsprechen (Reihenfolge der Wörter, Satzkonstruktionen usw.). In nicht wenigen Fällen ist daher der Sinn der Rechtsnorm geändert, oder er wird unverständlich. Der Gebrauch der juristischen Terminologie in der serbo-kroatischen Sprache, ist in den untersuchten selbstverwalterischen allgemeinen Akten auch nicht zufriedenstellend.

In einer Anzahl der selbstverwalterischen Akten, werden nicht die entsprechenden juristischen Ausdrücke gebraucht; ihr Inhalt wird nur paraphrasiert. Das weist unbedingt auf ihre Unkenntnis hin. Natürlich, ist bei Übersetzungen in der serbo-kroatischen Sprache, der Text auch nicht von schweren, langen und komplizierten Formulationen befreit. Die Übersetzung wird daher alle negative Folgen solcher Ausdrucksweise und Sprachkonstruktion beibehalten.

In der Aktivität der Juristen, ist die juristische Normierung zweifellos eine der schwierigsten, kompliziertesten Aufgaben, mit grösster Verantwortung. Um diese Arbeit zu bewältigen, ist nicht nur die gute Kenntnis der gesellschaftlichen Verhältnisse, sondern auch die Sprachkenntnis und das Wissen der juristischen Terminologie und der Rechtstechnik unbedingt nötig. Der jetzige Stand der selbstverwalterischen Normierung in der ungarischen Sprache, unterstreicht die Nötigkeit der kontinuierlichen Aktivität im Unterricht und Befähigung des Kadrs in den selbstverwalterischen Organisationen, der mit der Normierung und Übersetzung der selbstverwalterischen Allgemeinaktenstücke beauftragt wird.